

A levéltári források felhasználása a középiskolai oktatásban

MÉSZÁROS ÁDÁM

meszaros.adam@mnl.gov.hu

Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára, Eger

Kulcsszavak: *levéltár, kulcskompetenciák, tantárgyi integráció, motiváció, pedagógus-kompetenciák*

Összefoglaló

Számos olyan levéltári forrás áll a pedagógusok rendelkezésére, amelyek segítségével színesebbé, érdekesebbé tehetik a tanóráikat. A források felhasználása nem csak a történelemórán valósulhat meg, hanem más tantárgyak esetében is. Ma már számos levéltári forrás online formában is elérhető, így a pedagógusoknak nagyon sok lehetősége van arra, hogy ne csak a tankönyvekben elérhető forrásanyagot használják fel az órán, így személyesebbé, élményszerűbbé tegyék a tanulást. Ebben az írásban erre mutatunk néhány konkrét példát.

Bevezetés

A XXI. századi iskola és pedagógus egyre nagyobb kihívásokkal néz szembe, amikor a diákok érdeklődésének felkeltésére, motivációjuk növelésére keres megoldást. A hagyományos módszerek, a hagyományos tanórai keretek egyre kevésbé kötik le a digitális kor szak gyermekeit, akik hozzászoktak ahhoz, hogy folyton új ingerek érik őket. Éppen ezért minden olyan ötlet, amely eltér az eddig használt eszköztártól, nagy segítség lehet. A korábban már bemutatott levéltári órák is ilyen lehetőséget kínálnak, hiszen az iskolai, tantermi közegetől eltérő, új tanulási helyszínt jelentenek. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy bizonyos tényezők miatt levéltári órák igénybevételére csak korlátozottan van lehetőség. Van azonban a levéltári anyag oktatási felhasználásának olyan módja, amely nem igényli a diákok csoportos utazását, a tanórák esetleges elcserélését, vagy bármiféle külön szervezést.

Az viszont önmagában is képes lehet motiválni a diákokat, hogy olyan példa- és képanyagot, forrásokat tudunk felhasználni, ami a lakóhelyhez, az iskola közvetlen környezetéhez kötődik.

Bőséges hazai és nemzetközi szakirodalma van a forrásközpontú történelemtanításnak, amelyben igen változatos módszertani ötleteket mutatnak be. Gortva János (2017: 30–35) tanulmányában például számos kompetenciafejlesztési lehetőségre mutat rá a helytörténet tanításában, különféle adattárak felhasználási módját is bemutatva. Az általa felvázolt megoldások mindegyike remekül kiegészíthető levéltári források használatával.

A következőkben néhány olyan konkrét, gyakorlati javaslatot teszek, amelynek során levéltári anyaggal dolgozhatunk a tanórán, akár úgy is, hogy digitálisan elérhető tartalmakat használunk fel.

Javaslataim nemcsak a történelemórán, hanem számos egyéb területen is felhasználhatók, például a földrajz és vizuális kultúra tantárgy keretein belül.

A reformációs emlékév anyagainak felhasználási lehetőségei

A konkrét példa a Heves Megyei Levéltár iratanyagához kapcsolódó lesz, de az országos Reformáció500 projekt keretében az összes megyei levéltár jelentős mennyiségű információt tett elérhetővé, ilyen módon bármely iskola pedagógusai találhatnak könnyen felhasználható anyagokat.¹ A reformáció témája a történelem tantárgy keretein belül mindenképpen előkerül, de sokkal nagyobb motivációt jelenthet, ha a téma kapcsán a szűkebb környezetünkhöz kapcsolódó témákkal tudunk foglalkozni.

E honlap látogatása feltétlenül ajánlott, mert a levéltári forrásanyagoknak nemcsak a feltárását, de a folyamatos digitalizálását is végzik, így rövid időn belül egy nagyon jól használható forrásgyűjteményre tehet szert az érdeklődő pedagógus.

A konkrét példában Varga Zsolt levéltáros *Eger első protestáns templomának terve* című munkájának tanórai felhasználására teszek néhány javaslatot, rámutatva, hogy egyetlen cikk is felhasználható akár több tantárgy keretein belül is. Az említett cikk szó szerint közöl egy 1908-ban Tóth István lelkész által írt levelet, így lehetőséget kínál a szöveg elemzésére, a szövegértési kompetencia fejlesztésére, ráadásul Egerről is számos ismerettel gazdagodhatnak a diákok. Teljességre nem törekedhetünk e cikk keretei között, de néhány szempontot mindenképpen fontosnak tartunk: érdemes lehet, például megfigyelgetni a diákokkal a következőket:

- Mikor kezdte meg ismételtlen a működését Egerben a református egyház?
- Milyen oktatási intézmények létét ismerhetjük meg a levélből?
- Hány protestáns tanulót és katonát említ a forrás?

Ugyanez a cikk tartalmazza az 1908-ban tervezett református templom tervrajzainak fotóját is. Ezek a képek kiválóan alkalmasak lehetnek a vizuális kultúra tantárgy keretein belüli órai elemzésre is. A tervek alapján megfigyelhetők és azonosíthatók a stílusjegyek, részletesen vizsgálható, hogy az épület milyen jellemzőkkel rendelkezett volna. A végül 1930-ban elkészült templom látványterve jelentősen eltér az 1908-as tervektől. Mivel e kettő együtt szerepel a cikkben, kifejezetten hasznos lehet a különbségek és hasonlóságok megfigyeltetése és megvitatása.

A Reformáció500 projekt keretében működtetett honlapon számos térképet és statisztikai adatot is megtalálhatnak az érdeklődők. A térképekhez kapcsolódó feladatlapok készítésével a pedagógusok fejleszthetik a tanulók topográfiai készségeit, gyakoroltathatják a térképolvasást. Ilyen térképeket találhatunk például a *Felekezeti adatok térképekkel I. – Áttekintés* című cikkben, illetve a további hozzá kapcsolódó oldalakon. Ugyanitt statisztikai adatsorokat is találhatunk, amelyekhez a matematikatanárok készíthetnek remek feladatokat. A táblázatba rendezett adatokkal a diákok különféle számítási feladatokat végezhetnek, az arányokról diagramokat készíthetnek, mindezt úgy, hogy a szűkebb vagy tágabb lakóhelyük adatait használják fel, tehát még egyéb ismeretekhez is jutnak általuk.

¹ Lásd: <http://reformacio.mnl.gov.hu/>

A hónap dokumentumai mint oktatási eszközök

A Magyar Nemzeti Levéltár Megyei Levéltárainak oldalain szerepel a Hónap dokumentuma elnevezésű menüpont. Ezekben a rövid ismeretterjesztő írásokban olyan szöveges forrásokra, képekre és egyéb érdekes információkra lehetünk, amelyek akár az iskolai közegben is remekül használhatóak.

A reformációs projekt időben igen távoli világa után ebben a részben egy olyan cikket szeretnék bemutatni, amely jóval közelebb áll napjainkhoz.

A Kádár-korszak mindennapjai rendszeresen feltűnnek a történelem-érettségivizsga írásbeli feladatlapjain, de a szóbeli tételsoroknak is igen gyakran részei. A diákokhoz sokkal közelebb hozható a téma, ha olyan példákkal tudunk élni, amelyekhez akár személyes kapcsolódási pontjaik is lehetnek. Tóth-Péter Veronika „*Szocialista módon dolgozni, tanulni, élni*” - A Tatabányai Kristály Vendéglátó Vállalat Georgi Dimitrov Szocialista Brigádjának brigádnaplója 1985-1986 című írása például rengeteg ilyen adalékot tartalmaz. A brigádnapló részletei egyfelől remek vizuális szemléltetők lehetnek a tanórán, másrészt a szöveges részek segítségével jól szemléltethetőek a korszak ideológiával átszőtt retorikájának jellemzői. Végezetül pedig a mindennapi élet jellemzőit figyeltethetjük meg, hiszen kiderül például, hogy a brigád tagjai honnan küldtek képeslapokat, azaz hol töltötték szabadságukat.

Összegzés

Rengeteg lehetőség kínálkozik arra, hogy az iskolai oktatásban a levéltári forrásokat felhasználjuk. Egyre több olyan digitálisan elérhető anyag áll rendelkezésre, ami viszonylag egyszerűen, némi tanári kreativitással oktatási segédanyaggá alakítható, és a diákok számára motiváló, érdekes feladatokat nyújthat. Érdemes a digitálisan elérhető anyagok böngészése mellett közvetlenül is felvenni a kapcsolatot a területileg illetékes levéltárral, mert ott a kutatószolgálat munkatársa akár további ötletekkel is szolgálhat az egy-egy téma kapcsán elérhető forrásanyagról, amelyhez így a pedagógus hozzáférhet. Mindenképpen érdemes a levéltári forrásanyagban rejlő lehetőségek kihasználása, mert a tanulói kompetenciák minél sokrétűbb fejlesztése az érettségi eredményekben megmutatkozó javulásban könnyen tetten érhető eredményre vezet.

IRODALOM

Felekezeti adatok térképekkel I. – Áttekintés

[http://reformacio.mnl.gov.hu/felekezeti_adatok_terkepekkel_i_attekintes – 2017.10.06.]

Gortva János 2017: A kompetenciafejlesztés lehetőségei a történelemoktatásban, különös tekintettel a helytörténet tanítására. *Magiszter XV*, 1.

Tóth-Péter Veronika 2017: „*Szocialista módon dolgozni, tanulni, élni*” - A Tatabányai Kristály Vendéglátó Vállalat Georgi Dimitrov Szocialista Brigádjának brigádnaplója 1985-1986.

[http://mnl.gov.hu/mnl/keml/hirek/szocialista_modon_dolgozni_tanulni_elni – 2017.10.06.]

Varga Zsolt 2016: Eger első protestáns templomának terve

[http://reformacio.mnl.gov.hu/eger_első_protestans_templomanak_terve – 2017.10.06.]

Reformáció MNL honlap [<http://reformacio.mnl.gov.hu/> – 2017.10.24.]

How to use archive sources in secondary education

Teachers can use many kinds of archive sources with which they are able to make lessons varied and interesting. In addition to history lessons, students can use these sources in other classes as well. Recently, numerous archive sources are available online therefore textbook is not the only way to teach students anymore: with these online platforms, learning is more personal and the material is more accessible. This paper aims at introducing such examples.